

Dr SNEŽANA BOŽANIĆ – Mr MILICA KISIĆ BOŽIĆ

Filosofski fakultet

Univezitet u Novom Sadu

AMOR OMNIBUS IDEM: ELEGIJA 26 DINKA RANJINE I NJENI ANTIČKI UZORI

Apstrakt: Rad je fokusiran na Ranjininu elegiju br. 26 (pesme nije naslovljavao, već ih je, u duhu kanconijera, numerisao) posvećenu vanvremenoj temi razornog dejstva čulne ljubavi na životinje, smrtnike, ali i bogove. Kao grubi okvir za ovu pesmu Ranjini je poslužio epigram anonimnog grčkog autora iz Palatinskog rukopisa, a njenu strukturu pozajmio je dubrovački poeta od Propercijeve elegije II. 8. Za glomazni segment pesme u kojem se nabrajaju egzemplari iz mitologije Ranjina se, bez sumnje, obilato koristio Ovidijevim *Heroidama* i *Metamorfozama*, dok ga je na nizanje nekolicine primera iz Biblije, po svemu sudeći, inspirisao odeljak epistolarnog romana iz XV veka *De duobus amantibus* E. S. Pikolominija, potonjeg rimskog pape Pija II. Značajnim svojim delom narečena elegija predstavlja i omaž ekscerptu III knjige Vergilijevih *Georgika* u kojem rimski poeta, u vidu efektnog ekskursa – jer *Georgike* su zapravo mnogo više od monotonog didaktičkog speva posvećenog seoskom životu – peva na istovetnu temu. Rad, između ostalog, uključuje i autorski metrički prepev pomenutog odlomka Vergilijevog epa.

Ključne reči: Dinko Ranjina (1536–1607), Elegija br. 26, Ovidije, Propercije, Vergilije

Dinko Ranjina (1536–1607) potiče iz ugledne dubrovačke patricijske porodice. Dokumentarne potvrde o njenim prvim članovima nastale su početkom XI–II veka. Rod Ranjine (Ragnina, Ranina, Ranane, Ranena, Araneus; ital. Ragnina sl. Ranenić, Raninić) se intezivno bavio trgovinom na relaciji Dubrovnik–Italija, u razvijenom srednjem veku. Poslovali su u Kotoru, Draču, Bosni, Srbiji (Novo Brdo) i južnoj Ugarskoj (Sremska Mitrovica). Aktivno su učestvovali u političkom životu Republike a obavljali su i neke zvanične diplomatske misije. Daleki predak renesansnog pisca bio je Johannes Ranane (1251–1262).¹

Porodica je u XIII i u prvoj polovini veku XIV veka uživala veliki ugled, na društvenoj i političkoj sceni Dubrovačke Republike. Njen značaj opada u drugoj polovini XIV veka, kada je ovaj rod brojno oslabio.

Situacija se bitno menja krajem XV i početkom XVI veka. Tada se na isto-rijskoj pozornici Dubrovnik pojavljuje nekoliko predstanika ovog roda koji će igrati važnu ulogu u duhovnom i umetničkom životu Republike. Dinkovi bliži i dalji rođaci, Nikša Ranjina, Kliment Ranjina, fra Ambroz Ranjina i Martolica Ranjina, bili su učeni i obrazovani ljudi.²

Posle završenog školovanja u skladu sa porodičnom tradicijom, Dinko Ranjina se bavio (bez naročitog uspeha) trgovinom. Boravio je u Mesini, Napulju, Rimu, Pizi i Firenci.³ Tu je stupio u kontakt i razvio prijateljske veze sa italijanskim pesnicima.⁴ Bio je pod snažnim uticajem italijanskih i dubrovačkih petrarkista, ali se povodio i za klasičnim uzorima.⁵

Poput Remboa, sve svoje stihove Dinko Ranjina spevao je u ranoj mladosti (izuzetak čine dve pesme – jedna posvećena Nikoli Nalješkoviću iz 1571. i druga,

¹ И. Манкен, *Дубровачки њаџирицијаји у XIV веку*, САНУ, Посебна издања СССР, Одељење друштвених наука 36, Београд 1960, 379–384; И. Манкен, *Дубровачки њаџирицијаји у XIV веку, Генеалогичке табле*. LVIII Ragnina, САНУ, Посебна издања СССР, Одељење друштвених наука 36, Београд 1960, 67.

² Nikša (Nikola) Andrečić Ranjina (1494–1577) bio je dubrovački vlastelin i prepisivač. Priredio je *Zbornik* u kojem je prepisao pesme Šiška Menčetića, Džore Držića, M. Krstičevića i drugih dubrovačkih pesnika koji su pisali u XVI veku. *Zbornik proze XVI. i XVII. stoljeća*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, priredio J. Ravlić, Zagreb 1972, 15–18; С. Станојевић, *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка* III, Нови Сад 2001², 668; *Енциклопедија лексикографског завода* 6, Zagreb 1962, 347; Kliment Ranjina (1482–1559), učeni dominikanac, koji je uzeo učešća u državnim poslovima Dubrovnika. Uspesna je bila njegova intervencija kod pape Pavla III. Pisao je dela teološkog karaktera. С. Станојевић, *Народна енциклопедија српско-хрватско-словеначка* III, 669; Fra Ambroz Ranjina (kraj XV – oko 1550), teolog, pisac i diplomata obavljao je važne političke misije 1533. i 1535. godine, kod rimskog nemačkog cara Karla V i ugarskog kralja Ferdinanda. Tih godina Dubrovnik je potresala afera u vezi sa Mihajlom Bučinićem. V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808*. II, Zagreb 1980, 21–22; Martolica Ranjina, bio je sin Ivana Dominikovog Ranjine i Anice, rođene Rastić. Dinkov sinovac se bavio trgovinom ali bez većih rezultata. Zahvaljujući prijatelju Horaciju Mažibradiću od zaborava su sačuvane dve Martolicine poslanice. Д. Павловић, *Мартиолица Рањина дубровачки њесник XVII века*, Прилози за КЈИФ 1–2 (1957), 223–236.

³ O životu Dinka Ranjine pogledati: Š. Urlić, *Nekoliko priloga biografiji Dinka Ranjine*, Građa za povijest književnosti Hrvatske X (1927), 101–105; Д. Павловић, *Једно њисмо и две молбе Динка Рањине*, Зборник историје књижевности 1 (1960), 1–9; З. Бојовић, *Поезија Дубровника и Боке Кошторске*, Нови Сад 2010, 302.

⁴ J. Dayre, Dinko Ranjina i njegov životopis, *Dubrovačke studije*, Zagreb 1938, 39–52; M. Kombol, *Dinko Ranjina i talijanski petrarkisti*, Građa za povijest književnosti Hrvatske XI (1932), 64–94; М. Поповић, *Динко (Доменико) Рањина и Лодовико Доменики*, Прилози за КЈИФ 1–2 (1975), 220–224.

⁵ Pred kraj života, Dinko Ranjina je aktivno učesvovao u radu gradske uprave Republike. Bio je, u više navrata, knez Dubrovnika. Upokoji se 27. avgusta 1607. godine.

na italijanskom jeziku, adresirana na Mihiu Monaldija i nastala posle 1567. godine), posle čega se sasvim okrenuo svakodnevnim poslovima i borbi za egzistenciju porodice koja je mahom živela u oskudici i dugovima, te, poslednjih godina života, i učešću u radu dubrovačke vlade. *Pjesni razlike*, po mišljenju stručnjaka najobimniji i najpotpuniji zbornik dubrovačke renesansne poezije, objavio je u Firenci 1563. godine.⁶ Iako osvedočeni sledbenik tzv. „hrvatskih trubadura“, nadasve Šiška Menčetića i Đora Držića – epigona italijanskih petrarkista, Dinko Ranjina stvarao je i pod jednako snažnim uticajem antičke književnosti. Ivan Kasumović izneo je u opsežnoj studiji posvećenoj uticaju antičke literature na dubrovačku poeziju sasvim umesno zapažanje da, čitajući Ranjinine pesme, kao da se zapravo susrećemo sa dvojicom različitih autora: jedan od njih je tipičan Menčetićevec, a drugi direktan učenik klasičnih pisaca.⁷ Već u samom proznom uvodu u zbirku, u odlomku posvećenom pohvali poezije, nailazimo na doslovni citat iz Ciceronovog govora *Pro Archia poeta*: „slas vrijedna od pjesni rados daje mladosti, a starost nejaku veselu satvara, u sreći dobrojzi dika su častena, a u zloj nezgodnoj razgovor izvrsan“.⁸ Dobar broj Ranjininih pesama i jesu slobodni prepevi antičkih klasika, što i sam autor ponegde naglašava: pesma broj 55 prepev je Tibulove elegije IV. 14, 124 Marcijalove V. 42, 213 je nešto slobodnija obrada Propercijeve elegije II. 12, 159 „izeta je iz Moshia spievaoca grčkoga“, pesma 135 preuzeta je od Filemona i tako dalje. Na drugim pak mestima Ranjina ne govori tako štedro o svojim pozajmicama iz klasične poezije, ali se one, baš kao što je slučaj sa elegijom 26, sa popriličnom sigurnošću daju detektovati. Dalje, izvesno se može tvrditi da se Ranjina od svojih dubrovačkih preteča, kao i italijanskih petrarkista, najviše udaljio u pogledu poimanja ljubavi: dok većina njih peva o njoj kao o uzvišenom, beskrvnom idealu, kod Ranjine nailazimo na onaj tipični rimski *Amor*, duboko spleten sa čulnošću i nagonom. Nije, doduše, reč o sasvim nespuntanoj predstavi ljubavi – kod Ranjine nema lascivnosti niti karnalnosti poput onih u Katula, Marcijala ili Ovidija, ali je ona ipak daleko od romantične spiritualizacije koja je diktirala i oblikovala senzualnost petrarkista i hrvatskih trubadura. Nećemo pogrešiti ako kažemo da su na Ranjinu najznačajniji uticaj u ovom kontekstu izvršili Propercije, a možda još i više naizgled sramežljivi Vergilije koji se u *Georgikama* ne libi da o ljubavi peva kao o krajnje dvosmislenom pojmu: ona je po njemu pozitivni, stvaralački princip sa nezaobilaznim nakaznim i destruktivnim naličjem – smrtnike je kadra da uzdigne do bogova, ali isto tako i da same besmrtnike preobrazi u životinje vođene pukim polnim nagonom.

U pesmi 26 Dinko Ranjina se u apologetskom tonu obraća prijatelju Luki Lukareviću, uz molbu da nađe razumevanja za pesnikovu nemoć pred silinom

⁶ D. Ranjina, *Pjesni razlike Dinka Ranjine, vlastelina dubrovačkoga, u kojih on kaže sve što se godi mu stvoriti kroz ljubav stojeći u gradu latinskom od Zangle*, Zagreb 1891.

⁷ I. Kasumović, *Utjecaj grčkih i rimskih pjesnika na dubrovačku liričku poeziju*, 10, *Dinko Ranjina*, Rad JAZU 203 (1914), 168.

⁸ Cic. *Pro Arch. Poet.* VII.16, opširnije u: F. Maixner, *Prijevodni Ranjine Dinka iz latinskih i grčkih klasika*, Rad JAZU LXX (1884), 197–198.

ljubavlju što ga je prema izvesnoj „gospoји Latinci“ obuzela.⁹ Posle direktnog oslovljavanja adresata, Ranjina se upušta u pomalo preopširno nabranje niza mitoloških, istorijskih, te biblijskih ličnosti – sve žrtava jednake neumoljive strasti, da bi elegiju zaokružio povratkom u aktuelni trenutak i opravdanim pitanjem može li se običan smrtnik uopšte nositi sa tom prirodnom silom kad već ni bogovi ni heroји to nisu bili kadri. Kasumović je svojevremeno izneo zapažanje da je Ranjina osnovnu ideju, „okvir“ za ovu pesmu – kako on to imenuje – pronašao u stihovima nepoznatog autora iz glasovitog *Palatinskog rukopisa*.¹⁰ Kasumović prilaze i originalni tekst narečenog epigrama koji ćemo mi pak ovom prilikom izneti u autorskom prepevu:¹¹

„Možda bi neko prekorit’ me mog’o što, Amora sužanj,
besciljno lutam, što slep sam od strasti i lovina laka.
Taj koji kudi nek počuje ovo: i Pluton i Neptun,
Jupiter silni – svi sluge su bili toj ljubavi istoj.
Smrtnima valja da bogove slede pa, tako kad činim,
grešim li stvarno što uzore višnje podražavam samo?“

Kasumović potom uporedo citira i uvod Ranjinine elegije kako bi potkrepio svoju tezu. No, budući da pesma dubrovačkog poete broји čitavih 216 stihova, te da on u pomenutom uvodu lamentuje i nad nestalnom, nevernom ženskom prirodom („kogod je pače bil vik vridan ištare, / svakoји jes čutil nje hude prijevere“), a da zatim sledi lančani niz mitoloških i istorijskih paralela koje obuhvataju krupni segment od 9. do 155. stiha, i da se elegija okončava povratkom u stvarnost te pitanjem „reci mi, svijes tvoja, prijatelju moj mili, / kako ću moći ja odrvat toj sili, / bivši ma moć mala, a nje vlas velika, / koja je skončala s bogovi človika?“, autorke ovog rada sklone su da okvir za Ranjininu pesmu jednako prepoznaju i u Propercijevoj elegiji II. 8. Upravo je rimski *poeta doctus* čuven po čestom uvođenju glomaznog mitološkog aparata u svoje pesme, što neretko preti da savremenom čitaocu naruši užitak u vanvremenosti subjektivne ljubavne poezije. Dalje, baš pomenuta Propercijeva elegija ima strukturu najbliškiju Ranjininoј: Propercije u prvih 8 stihova oplakuje zlehudu sudbinu sebe kao izigranog ljubavnika i moli prijatelja da ga ne kori – upravo ono što i Ranjina čini u prvih 8; sle-

⁹ Sam tekst elegije preuzet je i analiziran iz: Д. Рањина, *Песме*, приредила З. Бојовић, Београд 1996, 98–104.

¹⁰ S. Slapšak – S. Peković, *Rečnik književnih termina*, Beograd 1985, 39: „Prvu antičku zbirku načinio je Meleagar iz Gadare (I vek p. n. e.) sakupivši epigrame 47 pisaca, od Arhilohovih do sopstvenih. Filip iz Soluna (I vek n. e.) načinio je zbirku od Meleagra pa nadalje. Oko 900. godine Konstantin Kefalas je, služeći se zbirkama Meleagra, Filipa, Stratona, Diogenijana i Agatije, načinio tematski razdeljenu zbirku, koja je velikim delom sačuvana u Palatinskom rukopisu (*Anthologia Palatina*, odnosno *Anthologia Graeca*), u zbirci nepoznatog vizantijskog autora (oko 980. godine).“

¹¹ Prepev su autorke ovog rada sačinile na osnovu grčkog teksta epigrama, te njegovog latinskog prepeva iz: *Epigrammatum anthologia Palatina cum Planudeis et appendice nova epigrammatum veterum ex libris et marmoribus ductorum*, Pariz 1871, 76.

di kod obojice niz mitološko-istorijskih reminiscencija koje kod Propercija zapremaju 30, a kod Ranjine čak 144 stiha; u elegiji dubrovačkog pesnika nailazimo potom na segment posvećen razornom dejstvu čulne ljubavi na životinjski svet, što je nesumnjivo omaž ekscerptu III knjige Vergilijevih *Georgika*, a o čemu će podrobnije biti reči; najzad, Propercije poentira britko, u svega dva stiha – „majka mi boginja nije, oružje Ahila nemam, / zar čudi što lako svladao me Amor?“¹², dok Ranjina identično pitanje postavlja u 20 stihova. U prilog tezi da je podsticaj za pesmu 26 Ranjina, po svemu sudeći, pronašao i kod Propercija svedoči i činjenica da je upravo ovaj rimski pesnik ostvario nemali uticaj na Petrarku: „Poznat i cenjen sve do u IV vek n. e. kao i Tibul, Propertije je već u vreme hrišćanina Hijeronima počeo da pada u zaborav“. Slično kao i Tibul nanovo je u rukama čitalaca u Francuskoj XIII veka. Tu je Propertija upoznao i Petrarka, a iz Francuske je u Italiju dospelo i poznati *Napuljski rukopis* Propertijevih elegija (*Neapolitanus*). Tako i renesansna Italija čita Propercija, pa je od tog vremena njegov uticaj i ugled u evropskoj književnosti opet velik¹³. Možda je, dakle, Ranjina osnovnu ideju – ram za pesmu 26 – pronašao u grčkom epigramu efektnog i lapidarnog izraza, ali je, čini se, u taj ram potom umetnuo već gotovu skicu Propercijeve elegije sa unapred zadatim proporcijama i strukturom, pa tek potom umočio kist u sopstvenu paletu boja, trudeći se da veštım potezima pokrije „šavove“ i u jedinstvenu celinu poveže prizore, takođe dobrim delom pozajmljene od starih majstora – tvoreći tako živopisan mozaik i svojevrsan omaž rimskoj poeziji.

Pošto smo u osnovnim crtama predočili šta su ram i kostur elegije dubrovačkog pesnika, pozabavićemo se sada pojedinačnim inkrustacijama. Već je i ranije pisano o nemalom uticaju Ovidijevog opusa, nadasve *Metamorfoza* i *Heroïda* na glomazni segment Ranjinine pesme u kojem se nabrajaju bogovi, heroji i uopšte mitološke ličnosti kao nemoćne žrtve ljubavne opčinjenosti¹⁴. Niz započinje kratkim distihom o ljubavi Zeusa i Europe, a potom se nižu kratke pripovesti o Apolonu i Dafni, Marsu i Veneri, Plutonu i Prozerpini, Perseju i Andromedi, Tezeju i Arijadni, Fedri i Hipolitu, Eneji i Laviniji, Jasonu i Medeji, Ahilu i Briseidi, Demofontu i Filidi, Orfeju i Euridici, Piramu i Tizbi, Leandru i Hero i tako dalje. Logički poredak narušen je samo spomenom Aleksandra iz Fere¹⁵ te njegove supruge Tebe u stihovima 26–28¹⁶, budući da se radi o stvarnoj ličnosti,

¹² Sekst Propercije, *26 elegija*, sa latinskog preveli G. Maričić i M. Kisić, Novi Sad 2006, 26.

¹³ M. Budimir–M. Flašar, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Beograd 1996, 391.

¹⁴ F. Maixner, *Prijevodi Ranjine Dinka iz latinskih u grčkih klasika*, 199; I. Kasumović, *Utjecaj grčkih i rimskih pjesnika na dubrovačku liričku poeziju*, 10, *Dinko Ranjina*, 170, 171.

¹⁵ Z. Bojović u D. Ranjina, *Pesme*, Beograd 1996, u napomenama uz elegiju 26, na 103. strani sasvim pogrešno identifikuje Ranjininog „Ležandra“ kao Parisa. Sam pomen Tebe u istom stihu, kao i činjenica da ga Ranjina zove „Tesalikom“ sasvim odvrćaju od takve identifikacije.

¹⁶ Opširnije o Aleksandru iz Fere: Dž. B. Bjuri–R. Migs, *Istorija Grčke do smrti Aleksandra Velikog, knjiga II*, Beograd 2008, 653, 655, 659, 72–727.

a segment sa primerima iz antičke istorije Ranjina je, neprekinut, nadovezao na ovaj mitološki. Zadržaćemo se na najzanimljivijim epizodama iz mitološkog lanca. Kako smo pomenuli, on započinje distihom o Zevsovom preobražaju u bika sa ciljem da zavede Evropu. Iako se kao najčešći uzor za ovu minijaturu navode stihovi iz II knjige Ovidijevih *Metamorfoza* (833–875),¹⁷ pre će biti da je reč o gotovo preciznom prepevu distiha iz IV knjige *Heroida*, gde se Fedra obraća Hipolitu, pominjući narečeni mit samo uzgred: „Iuppiter Europen, prima est ea gentis origo, / dilexit, tauro dissimulante deum“.¹⁸ Na identičan postupak nailazimo i u minijaturi o Heraklu: u IX knjizi Ovidijevih *Heroida* (stihovi 75–81)¹⁹ Dejanira gorko ismeva činjenicu da je njen suprug, heroj o čijim su se podvizima ispredale legende, dozvolio sebi da sa vretenom u ruci ispreda kudjelju ne bi li se približio usputnim ljubavnicama, a Ranjina jednostavno preuzima ovu epizodu i iznosi nam je u slobodnom prepevu: „Alčide, na svitu koji jak toli bi, / lava, zvir srditu, da rukom svom ubi / i stavi pod silu, ke će biti vik slava, / idru, zmiju nemilu, Čerbera troglava, / nu ženskom znanju pak ljuvenu vlas dvore, / zasve er bi velmi jak, odrvat ne more, / ter kroz tu on želju moguće ljubavi / s djevojkam kudjelju presti se postavi“. Iz istog dela preuzima Ranjina i plejadu drugih ljubavnih parova čije sudbine promiču pred čitaocem – Hipolita i Fedru, Jasona i Medeju, Arijadnu i Tezeja, Faona i Sapfu, Parida i Helenu, Demofonta i Filidu, Briseidu i Ahila – ali je postupak sada nešto drugačiji nego u gorenavedenim primerima. Dubrovački poeta, naime, preslikava samo motiv, ali čitavu pripovest o kojoj Ovidije nadahnuto i naširoko peva obično uspeva da kondenzuje u svega dva stiha.

Istim metodom Ranjina se najčešće služi i praveći namerne aluzije na Ovidijeve *Metamorfoze*. Tako je distih o Perseju i Andromedi zapravo kondenzovani eho odgovarajućeg ekscerpta Ovidijevog speva (*Met.* IV. 663–803 i V. 1–235), distih o Orfeju i Euridici istim postupkom izveden je iz odeljka X. 1–77, distih o Piramu i Tizbi iz IV. 55–167, o Narcisu iz III. 339–511, o Atlanti iz X. 560–739 itd. Četiri stiha koje Ranjina posvećuje mitu o Apolonu i Dafni predstavljaju pak nešto slobodniji prevod simetričnog odeljka istog Ovidijevog dela: „Velike jur muke podnese s ljubavi / Apollo, ki lijeke iznađe u travi, / ki mnozijeh ozdravi, a svojoj rani lik / u nidnojzi travi ne može naći vik“. Evo i odgovarajućeg segmenta *Metamorfoza* u prevodu na srpskohrvatski jezik: „Vidanje našo sam ja, pomoćnikom mene po zemlji / zovu, i snaga je, što je u travama, podložna meni. / Jaoh, što travom nijednom izvidati ne da se ljubav, / znalcu ne pomaže znanje što drugima pomaže svima²⁰“.

Kako smo prethodno najavili, lanac mitoloških primera Ranjina nastavlja niskom jednako sažetih crtica iz antičke istorije: stihove posvećuje ljubavnim jaidima Nerona, Cezara, Marka Aurelija, Hanibala, Mitridata VI Eupatora, Marka

¹⁷ Vidi: Kasumović, 171.

¹⁸ P. Ovidi Nasonis, *Heroides*, ed. A. Palmer, Oxford 1898, 20.

¹⁹ *Isto*, 54.

²⁰ Publije Ovidije Nason, *Metamorfoze*, preveo T. Maretić, Zagreb 1907, 20.

Junija Bruta, Antioha I Sotera, da bi se zatim okrenuo ilustrativnim primerima iz Starog zaveta. Od biblijskih epizoda u elegiji 26 pominju se pripovesti o Jakovu, Samsonu, Davidu, Amonu i Solomonu. Već smo ranije, govoreći o bazičnoj ideji za Ranjininu pesmu, istakli Kasumovićevu tezu da joj je kao najgrublji okvir poslužio epigram anonimnog autora iz *Palatinskog rukopisa*. Ono što je Kasumović proпустio da zameti je i vrlo uputna napomena na latinskom jeziku, zabeležena u okviru apendiksa sa komentarima na narečeni epigram. Tamo naime stoji da je isti taj epigram doživio proznu obradu u vidu jednog odeljka epistolarnog romana iz XV veka naslovljenog kao *De duobus amantibus*, svojevremeno izrazito popularnog štiva čiji je autor bio niko drugi do Eneja Silvio Pikolomini, potonji papa Pije II, a koji se svog književnog čeda zbog pikantne i golicave sadržine docnije, razume se, odrekao. I uistinu, ekscerpt na koji nas upućuje komentar nesumnjivo je nastao kao rezultat apsorpcije više puta spomenutog epigrama, samo su negdašnja imena Jupitera, Neptuna i Plutona sada zamenjena Davidovim, Solomonovim i Samsonovim. Evo i našeg prevoda: „Znaš već koliko je ljudski rod podložan snazi ljubavi, pa izašla ona na dobro ili na zlo: široko je to rasprostranjena muka i nema srca od krvi i mesa, a da ga ne spopadaju naleti strasti. Znaš, uostalom, da snažnom ljubavnom porivu nisu odoleli čak ni toliko pobožni David, premudri Solomon, pa ni Samson što beše slika i prilika snage“²¹. Sasvim je umesno, dakle, pretpostaviti da je inspiraciju za biblijski segment svoje elegije Ranjina pronašao upravo u narečenom romanu, te da su njegovi minijturni portreti „kralja Davida“, „Salamuna, mudrosti koga bog nadari“ i „Sansona, ki slavu bojnika zatravi“ nastali ne samo kao posledica duha vremena, već i dvostrukog žiga – neposrednog i posrednog – koji je na elegiju 26 utisnuo anonimni epigramist iz *Palatinskog rukopisa*.

Posvetićemo najzad pažnju trećem segmentu Ranjinine pesme: posle nabranjanja niza epizoda iz mitologije, istorije i Biblije, dubrovački poeta okreće se motivu razornog dejstva čulne ljubavi na svet životinja. Poentira na samom početku – „Ne samo ima vlast nad nami ljudima, / danu se nje ukras i zvijeri još prima“ – da bi potom naveo niz ilustrativnih primera o potpunoj nemoći životinja da se odupru silini polnog nagona, baš kako je to u Ranjine slučaj i sa bogovima, herojima i krupnim istorijskim ličnostima. Kao uzor za narečeni segment pesniku je, po svemu sudeći, poslužio odeljak III knjige *Georgika* u kojem Vergilije u jednom od brojnih efektnih ekskursa – jer *Georgike* su zapravo mnogo više od monotonog didaktičkog speva posvećenog seoskom životu – peva na istovetnu temu. Evo Vergilijevog teksta u našem prepevu²²:

²¹ „Tu scis mortale genus quam in amorem sit pronum, seu virtutis est seu vitii: late patet ista calamitas nec cor est, si modo carneum est, quod amoris non aliquando sentiat stimulos. Scis quia nec sanctissimum David, nec sapientissimum Salomonem, nec Samsonem fortissimum ista passio dimisit immunem.“ Celokupan tekst romana na latinskom jeziku dostupan je na: <http://www.bibliotecaitaliana.it/xtf/view?docId=bibit000417/bibit000417.xml&doc.view=print&chunk.id=0&doc.depth=1&doc.id=0>

²² Metrički prepev ovog odeljka autorke rada sačinile su po latinskom tekstu iz: Virgil, *Georgics*, edited with a commentary by R. A. B. Mynors, Oxford 2003, stihovi III. 242–283.

„Ljudi i zveri su tako svi isti kad ljubav ih skoli,
jednaki proždire oganj i pticu, i marvu, i ribu,
strasti im pomute razum: ljubav u sviju je ista.
Lavica napusti mlade i srdita poljima luta,
medvedi grdnoga stasa²³ baš nikad k'o strast kad ih mori
štetu ne pričine šumi, a strada i prolaznik mnogi.
Vepar tad besni ponajveć i tigrica postaje kobna
teško joj pada što sâma tumara kroz libijsku pustoš.
Vidiš li drhtaj što prožme svaki baš mišić u ata
miris kad kobilji samo u vazduhu nasluti poznat?
Uzde i udarci silni tu zaludni postaju posve,
hridine strme i stenje čak prepreka nisu tad njima,
reke ih ne plaše hučne što čitave drobe planine.
Sabinski vepar pak srlja bez cilja i kljovama preti,
palcima rije po zemlji, o drveće bokove češe
ne bi li telo za borbu k'o oklop mu očvrslu tako.
Kako li okrutna ljubav tek momka je onoga pekla²⁴,
kosti mu plamenom žegla, kad sâm u mrkloj je noći
Helespont prepliv'o čitav, za gromove hajao nije,
nisu ga strašile hridi ni olujna pučina morska;
sprečila nije ga mis'o o kukavnom ocu il' majci,
dragane sudbina kleta tad nije mu značila ništa?
Šta tek za risove reći, za kerove, vukove divlje?
Kako se pitomi jelen u ratnika izmetne ljutog?
Pdrebicâ pomama grozna odâvno je poznata svima,
kažu da Venera sama udahnula vatru je njima
onda kad Glauka²⁵ jadnog su rastrgle, proždrala potom.

²³ Isto, 213: *informes ursi*, kod Ovidija u *Tristia* 3.5.35, *turpes ursi*. Rimljani su, budući da teško da su se susretali sa nilskim konjima, medvede i foke smatrali najružnijim među četvoronošcima.

²⁴ D. Srejić—A. Cermanović, *Rečnik grčke i rimske mitologije*, Beograd 1992, 229: „Na praznik boginje Afrodite, koji je svetkovan u Sestu, na drugoj obali Helesponta, Leandar se zaljubio u boginjinu sveštenicu Hero. Uprkos preprekama, ljubav između mladića i devojke postala je strasna i nesalomiva. Leandar je iz noći u noć preplivavao Helespont da bi stigao u zagrljaj svoje dragane. Kao putokaz, Leandru je u tami služilo svetlo koje je Hero svake večeri palila na kuli u kojoj je živela. Jedne burne noći vetar je ugasio svetiljku; Hero je uzalud očekivala voljenog mladića, a u zoru su talasi izbacili Leandrovo telo. Da bi i u smrti ostali zajedno, Hero se popela na vrh kule i bacila u ponor“.

²⁵ Isto, 97: „U korintskom mitu Glauk je sin Sizifa i Merope, Belerfontov otac. Posle Sizifa vladao je Korintom, a bio je čuven kao odgajivač konja. O njegovoj smrti poznato je više priča, ali se kao uzrok uvek navode njegove kobile. Neki kažu da su Glauka između Plateje i Tebe rastrgle kobile ili zato što su pasle travu koja uliva bes ili zato što su pile vodu s jednog svetog izvora. Drugi pričaju da se ovo dogodilo pri pogrebnim igrama povodom Pelijine smrti. Ova kazna stigla je Glauka zato što je uvredio Afroditu: da bi kobile učinio bržim i živahnijim, on ih je sprečavao da se oplodavaju“.

Mahnita nosi ih ljubav kroz Gargar i Askanij hučni,
 čitave svladaju reke, planine im prepreka nisu.
 Snažni kad preplavi oganj pohotnu utrobu njinu
 (prolećem uvek to biva jer sunce im zagreje kosti),
 ždrebice usmere njuške na zapad sa visokog stenja
 blagi da udahnu vazduh, pa često bez društva pastuva
 – gravidne samo od vetra (jer čuda su moguća takva) –
 trče po kamu i hridi, kroz dolove promiču niske.
 Istoku ne hrle tada ni tamo gde sunce se rađa,
 zapad i sever ih vuku il' postojba južnoga vetra,
 mračan i mutan što ledne će suze podariti nebu.
 Sluz im se lepljiva neka iz slabina otrovna luči,
 zovu je „ludilom konjskim“ pastiri odùvek zbog toga.
 Maćehe zlurade često se koriste otrovom ovim,
 trave mu dodaju razne i kletve pomešaju s njima.“

Vidimo, dakle, da Ranjina baš kao i Vergilije poentira na samom početku segmenta, te da izgovara gotovo identične reči kao i njegov prethodnik. Dobar broj primera koje potom niže dubrovački pesnik takođe preuzima od Vergilija: „jeleni smamljeni meu sobom rat čine“ preslikava latinsku formulaciju „imbelles dant proelia cervi“ (Ge. III. 265); da pomamljena zver besciljno juri i za „ljubav bije boj“ odgovara Vergilijevom opisu simptoma teranja kod sabinskog vepra (Ge. III. 255–257); „lav, zvir srdita“ bez sumnje je „laenea saevior“ (Ge. III. 245, 246); stih „tigri što mukaju u gora ljutijeh stav“ echo je Vergilijeve lakonske formulacije „tum pessima tigris“ (Ge. III. 248). Ranjina potom poseže za egzemplarima iz sveta riba i ptica koje je Vergilije pak razrešio pregnantnim distihom na početku narečenog odeljka: „et genus aeqoreum, pecudes pictaeque volucres, / in furias ignemque ruunt: amor omnibus idem“ (Ge. III. 243, 244). Najzad, govoreći o svetu ptica, Ranjina za primer uzima grlicu i samo na tom mestu setno i nežno peva o paradigmi uzvišene idealne ljubavi: ova ptica „kad druga izgubi ljuvena“, kaže on, odbija hranu i vodu, sasvim se osamljuje i neutešna tuguje. Ovo mesto moglo bi biti odjek slike koju Vergilije pred čitaoca iznosi u 399. stihu I knjige *Georgika*. Iako se tu o pticama govori u posve drugačijem kontekstu (reč je o zimorodima i njihovom povučenom ponašanju kao sigurnom vesniku nadolazeće oluje), Vergilije bira da ove ptice u stih uvede jezgrovitom formulacijom „dilectae Thetidi alcyones“, što čitaoca odmah upućuje na drevni mit po kojem su bogovi dvoje nerazdvojnih ljubavnika, posle tragične smrti, iz samilosti pretvorili u ptice koje vazda lete i žive u paru. Ova su bića stoga postala svojevrsnim amblemom bračne odanosti, te, u tom svetlu, ni najmanje ne čudi što je prirodu njihove ljubavi i dubrovački pesnik obradio na poseban način.²⁶

²⁶ Mit o Alkioni i Keiku obrađuje, uostalom, i Ovidije u XI knjizi *Metamorfoza* kroz stihove 410–750, te je i on mogao pružiti podsticaja Ranjini da ljubav među pticama tretira na ovaj način, tako očigledno drugačiji od onog na koji tretira silinu čulne strasti u drugih bića, pa čak i ljudi i bogova.

LITERATURA

- З. Бојовић, *Поезија Дубровника и Боке Коџорске*, Нови Сад 2010.
- М. Budimir–М. Flašar, *Pregled rimske književnosti – De auctoribus Romanis*, Beograd 1996².
- Дž. В. Bjuri–R. Migs, *Istorija Grčke do smrti Aleksandra Velikog, knjiga II*, prev. Ljiljana Vulićević, Beograd 2008.
- Virgil, *Georgics*, edited with a commentary by R. A. B. Mynors, Oxford 2003.
- J. Dayre, Dinko Ranjina i njegov životopis, *Dubrovačke studije*, Zagreb 1938, 39–52.
- Enciklopedija leksikografskog zavoda 6*, Zagreb 1962.
- Epigrammatum anthologia Palatina cum Planudeis et appendice nova epigrammatum veterum ex libris et marmoribus ductorum*, Pariz 1871.
- Zbornik proze XVI. i XVII. stoljeća*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, priredio J. Ravlić, Zagreb 1972.
- I. Kasumović, *Utjecaj grčkih i rimskih pjesnika na dubrovačku liričku poeziju, 10*, Dinko Ranjina, Rad JAZU 203 (1914), 157–219.
- М. Kombol, *Dinko Ranjina i talijanski petrarkisti*, Građa za povijest književnosti Hrvatske XI (1932), 64–94.
- F. Maixner, *Prijevod Ranjine Dinka iz latinskih I grčkih klasika*, Rad JAZU LXX (1884), 196–222.
- И. Манкен, *Дубровачки ѿаѿрицијаѿи у XIV веку*, САНУ, Посебна издања CCCXL, Одељење друштвених наука 36, Београд 1960.
- И. Манкен, *Дубровачки ѿаѿрицијаѿи у XIV веку, Генеалогике ѿабле. LVIII Ragnina*, САНУ, Посебна издања CCCXL, Одељење друштвених наука 36, Београд 1960.
- P. Ovidi Nasonis, *Heroides*, ed. A. Palmer, Oxford 1898.
- Д. Павловић, *Једно ѿисмо и две молбе Динка Рањине*, Зборник историје књижевности I (1960), 1–9.
- Д. Павловић, *Марѿолица Рањина дубровачки ѿесник XVII века*, Прилози за КИФ 1–2 (1957), 223–236.
- М. Поповић, *Динко (Доменико) Рањина и Лодовико Доменики*, Прилози за КИФ 1–2 (1975), 220–224.
- Publije Ovidije Nason, *Metamorfoze*, preveo T. Maretić, Zagreb 1907.
- Д. Рањина, *Песме*, Књижевна баштина старог Дубровника VIII, приредила З. Бојовић, Београд 1996.
- D. Ranjina, *Pjesni razlike Dinka Ranjine, vlastelina dubrovačkoga, u kojih on kaže sve što se sgodi mu stvoriti kroz ljubav stojeći u gradu latinskom od Zangle*, Zagreb 1891.
- Sekst Propercije, *26 elegija*, sa latinskog preveli G. Maričić i M. Kisić, Novi Sad 2006, 26.
- C. Станојевић, *Народна енциклопедија српско-хрвајско-словеначка III*, Нови Сад 2001².
- D. Sreјović–A. Cermanović, *Rečnik grčke i rimske mitologije*, Beograd 1992.
- S. Slapšek – S. Peković, *Rečnik književnih termina*, Beograd 1985.
- Š. Urlić, *Nekoliko priloga biografiji Dinka Ranjine*, Građa za povijest književnosti Hrvatske X (1927), 101–105.
- V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808. II*, Zagreb 1980.
- <http://www.bibliotecaitaliana.it/xtf/view?docId=bibit000417/bibit000417.xml&doc.view=print&chunk.id=0&toc.depth=1&toc.id=0>

AMOR OMNIBUS IDEM:
THE INFLUENCE OF GREEK AND ROMAN POETRY
ON DINKO RANJINA'S ELEGY NO. 26

Summary

“Pjesni razlike” (Poetic Difference), the most comprehensive and complete collection of Dubrovnik Renaissance poetry, was published for the first time in Florence in 1563. The author twenty seven year old Dinko Ranjina belonged to an old and distinguished Dubrovnik noble family. He was a knight of the Order of St. Stephen, an unsuccessful merchant and an exceptionally prolific poet. Like Rimbaud he composed all his verses in his early years (with the exception of two poems – one dedicated to Nikola Nalješković in 1571 and the other in Italian addressing Miha Monaldi originated after 1567) following which he was completely involved in everyday work and existential struggle for his family which lived in debt and privation. Towards the end of his life he was active in the government of Dubrovnik.

Although obviously a Petrarchian, Dinko Ranjina broke free from the strict cliché of the Dubrovnik lyric up to then – in respect of verse and meter structure as well as in the diversity of content. Significantly more than his predecessors and contemporary poets he was under the influence of the antique model, above all Ovid, Virgil, Tibullus, Propertius, Martial, Catullus and others. This work focuses on Ranjina's elegy no. 26 (he did not title the poem but numbered it in the spirit of canzoni) dedicated to the timeless theme of the destructive effect sensual love has on animals, mortals but also on the Gods. Ranjina used an epigram, by an anonymous Greek author from the Palatine manuscript, as a rough framework for this poem and its structure the Dubrovnik poet borrowed from Propertius's elegy II. 8. For the unwieldy segment of the poem which lists numerous examples from mythology Ranjina undoubtedly used Ovid's, *Heroides* and *Metamorphoses* while his inspiration to list some examples from the bible it seems came from a section of the epistolical romance from the 15th century – *De duobus amantibus* by E. S. Piccolomini, later the Roman Pope Pious II. A significant part of this elegy is homage for an excerpt from Book III of Virgil's *Georgics* in which the Roman poet in the form of an effective excursion – because *Georgics* is actually much more than a monotonous didactic poem of village life – writes on the same theme. The work among other things also includes the author's metric rendition of this excerpt from Virgil's epic poem.